

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

In Genesis Enarratio

Chyträus, David

Vitebergæ

VD16 C 2625

Capvt Tertivm Genesis, Fontem Et Svmmam Præcipvorum Articulorum
totius doctrinæ Christianæ continet, in quod reliqua tota Biblia uelut
commentarius quidam esse, existimanda sunt.

urn:nbn:de:hbz:466:1-36126

CAPVT TERTI

VM GENESIS, FON-

TEM ET SVMMAM PRÆCIPVO-

rum Articulorum totius doctrinae Christianae conti-

net, in quod reliqua tota Biblia uelut com-

mentarius quidam esse, existiman-

da sunt.

LOCI PRÆCIPVI.

I. De Angelis, & conditione ac la-
psu Angelorum.II. De causa Peccati, calamitatum,
& mortis humanae.III. De modo & Obiecti peccati pri-
morum Parentum.

IIII. De peccato Originis.

V. De Effectibus & pœnis peccati.

VI. De Legis effectu.

VII. De Promissione Euangelij, &
de discrimine Legis & Euan-
gely.

VIII. De Persona Christi.

IX. De

*IX. De Beneficijs Christi, & de Ad-
plicatione.*

*X. De Cruce & Calamitatibus Ec-
clesiæ.*

I. Locus.

DE ANGELIS.

Angelus bonus est Substantia crea-
ta, spiritualis, condita à Deo ad imagi-
nem ipsius, id est, intelligens, libera &
iusta, quæ non est pars alterius speciei,
& est immortalis, confirmata à Deo,
ut perseveret in donata iusticia, & sit
ministra Ecclesiæ.

PRIMUM autem, Angelos esse substantias crea-
tas & spirituales docet Psalm, 103. Qui facis Ange-
los tuos Spiritus, & ministros tuos flammam ignis,
id est, substantias spirituales, incorporeas, lucidas,
quæ διαφανεῖα pulchritudine, puritate, agilitate &
celeritate flammam referunt, ut inquit Chryosto-
mus in panegyrico de Angelis primo, δεῖ τῶν
φῶς, μετὰ δὲ πρῶτον, ὁ ὅσι δὲ φῶς ἢ φῶτων,
λέγεται ὁ ἄγγελος. Dionysius in diuinis nominibus
cap. 4. Angelus est imago Dei, ostensio occultæ lucis,
speculum purum, nitidissimum, incoinquatum, im-
macula-

maculatum, incontaminatum, suscipiens totam puritatem
 chritudinem boniformis diuinae speciei, & sincere
 representans in se ipso, quantum possibile est, eam
 que in abditis habitat bonitatem.

SECUNDO. Omnes Angeli sunt ministri Spiritus
 sancti, qui mittuntur ad ministerium propter eos qui
 sunt futuri heredes salutis. Ebr. 1.

Est igitur officium bonorum Angelorum, seruare
 re Ecclesie, hoc est, Reprimere Diabolos, serentes
 Epicureas aut alias falsas opiniones de Deo, & im-
 pellentes ad omnis generis scelera & calamitates,
 ut Daniel. 10. narrat Angelus se pro Rege Persarum
 cum Diabolo preliatum esse. Item esse nuncios ad
 reuelationes, ut Luc. 1. & 2. Dan. 9. 10. 11. 12. Item, im-
 pedire Tyrannos, & defendere Ecclesiam, Vt 4. Re-
 gum. 6. 19. Et Esai. 37. Exercitus Sennacherib, ob-
 dens Ierosolymam, interficitur. Huc tota Historia
 educationis ex Ægypto pertinet. Item priuatim cus-
 dire singulos pios, urbes, regiones, & defendere
 tam & incolumitatem eorum. Psalm. 33. ~~Deus~~ ~~castrametabitur~~
 castrametabitur Angelus Domini in circuitu timo-
 rium eum, & eripiet eos. Matth. 18. Angeli coram
 uident faciem Patris.

TERTIO. Ut omnes homines eiusdem speciei
 sunt, & tamen donis, officijs, & gradibus distincti.
 Sic Angelorum quoque sunt officia diuersa et gradus
 ex quibus diuersa quoque nomina sortiuntur. Vulgo
 nouem Angelorum ordines ex Dionysij de celestibus

102
 phi
 Prim
 huc
 Psal.
 S
 usur
 M 1
 RA
 GA
 4. E
 HIE
 C
 sine p
 rat, &
 non si
 uera
 ta eff
 V
 gelos
 celo
 fulgu
 uit D
 celo
 lestes
 est, m
 ether

ἰσοπαχία cap. 7. 8. 9. numerantur, uidelicet Sera-
phim, Cherubim, Throni, Dominationes, Virtutes,
Principatus, Potestates, Archangeli & Angeli. Et
huc accommodant testimonia Col. 1. Ephe. 1. 1. Pet. 3.
Psal. 103. Sed hæc relinquo.

Studioſi nomina Angelorum, quæ in Scriptura
uſurpantur.

MICHAEL, Quis ſicut Deus. Dan. 10. 12. Apoc. 12.

RAPHAEL, Medicus Dei. Tob: 3. מִרְיָם

GABRIEL, Fortitudo Dei. Dan 8. 9. Luc. 1. גַּבְרִיֵּל

4. Eſd. 4. nominatur VRIEL, id eſt, Lux Dei. &

HIEREMIEL, id eſt, ſublimitas Dei.

QVARTO. Omnes Angeli à Deo conditi ſunt
ſine peccato, ut dicitur, Vidit Deus cuncta, quæ fece-
rat, & erant ualde bona. Item Iohan. 8. In ueritate
non ſtetit. Ergo natura ſpirituum ita condita ſuit, ut
uera iuſticia & ſanctitate prædita & rectè ordina-
ta eſſet.

Viſitata autem Eccleſiæ ſententia eſt, Omnes An-
gelos ſimul primo die conditos eſſe, & in cælum
cælorum collocatos, ut Luc. 10. Vidi Sathanam, ut
fulgur, de cælo cadentem. Gen. 1. In principio crea-
uit Deus cælum & terram. Cælum, id eſt, cælum
cælorum habitationem Angelorum, & naturas cæ-
leſtes. Sic enim ueteres interpretantur. Terram, id
eſt, materiam inferioris cæli mobilis ſeu regionis
æthereæ & elementaris. Non eſſe conditos ante cæ-
lum,

lum, inde perspicuum est, quia necesse est eis attribui certum locum in quem sint collocati.

QVINTO. Aliqui Angeli libera uoluntate auertentes se à Deo, lapsi sunt, et æternis pœnis propter peccatum destinati. Iohan. 8. Ille in ueritate non stetit.

2. Pet. 2. Deus Angelis qui peccauerant, non percipit, sed catenis tenebrarum in tartarum tradidit in iudicium.

Luc. 10. Vidi Sathanam, ut fulgur de cælo cadentem.

Iudas, DEVS Angelos qui non conseruauerant originem suam, sed dereliquerant propriam habitationem, custodiuit ad iudicium magnæ diei æterni uinculis in tenebris.

SEXTO. Etsi Scriptura nihil tradit de causa peccati Angelorum, tamen probabilis & communis Ecclesiæ sententia est, eos superbia & ambitione ad peccatum impulsos esse. Quod uidelicet non contenti donis, quæ in creatione ipsis à Deo fuerant, honorem filio Dei debitum adfectarint, sicut primos parentes eadem lue ambitionis infectos, in lapsum præcipitarunt. Et huc congruit dictum, Initium & fons omnis peccati est Superbia.

Bernhardus disputat eos inuidencia lapsos esse. Quia egre tulerint Humanam naturam, quam à filio Dei assumendam esse cernebant, sibi anteferrunt.

Et Lactantius lib. 2. cap. 9. itidem scribit inuidencia

dentia & liuore eos ad peccandum adductos esse, quod filio Dei ὁμοδοξία & æqualem honorem cum æterno patre inuiderent. Ad quanquam non im-
pie dicitur, tamen multa eo loco recitantur, quæ cum iudicio legenda sunt.

SEPTIMO. Diligenter consideretur Christi concio Ioh. 8. Ille homicida erat ab initio, & in ueritate non stetit, Ideo non est ueritas in eo. Cum loquitur mendacium ex proprijs loquitur, quia mendax est, et eius rei pater. Duo tribuit diabolo, Quod sit mendax & homicida.

Mendax est, primum Quia immani odio Dei, deprauat & calumniatur uerbum Dei, & serit impias opiniones de Deo, ut initio apud Euam extenuauit authoritatem uerbi Dei, & exemit Eux reuerentiam erga uerbum Dei. Deinde impellit leuia & ambitiosa ingenia, ut in Ecclesia excitent falsa dogmata & hereses. Postea omnium falsarum opinionum in doctrinis, fraudum in gubernatione, artibus, & tota communi uita author est. Est enim mendacium quilibet error & qualibet deceptio ad nocendum comparata.

Deinde est Homicida ab initio, id est, primus occidit homines, & coniecit primos parentes ac totam posteritatem in mortem & tristiss: calamitates. Hic exitia corporum, morbos, sterilitatem, bella, seditiones & omnis generis scelera ac crudelitatem erga Ecclesiam molitur, incitat Tyrannos, ut gra-
I sentur,

sentar, impellit multos, ut ruant cœci & furentes in
tristiss. mala. Deniq; potentia & furor Diaboli hor-
ribiliter grassantis in genere humano, nulla uoce
exponi potest, Sed tota mundi historia intuenta est.
Dementauit homines adeo ut mactationes libero-
rum, & libidines putarunt esse cultus Dei, Et multa
flagitia adeo immania sunt, ut impossibile sit ab ho-
minibus oriri. Sed oremus filium Dei, qui missus est,
ut destruat opera Diaboli, ut nos contra tam multi-
plices Diaboli insidias clementer defendat.

OCTAVO. De formis corporeis Dei & An-
gelorum, in quibus apparuerunt, hoc satis est te-
nere.

Primum. Certiss. est Deum in specie sue essentia,
qua Deus est, nunquam ulli mortali esse conspectum,
ut dicitur Exod. 34. Non poteris uidere faciem me-
am. Non enim uidebit me homo & uiuet. Item Iob. 4.
Deum nemo uidit unquam.

Secundo. Certum est filium Dei primis Parenti-
bus initio dedisse promissionem: Semen mulieris
conteret caput Serpentis, Ac eundem postea cum
Abraham, Moyse & c. collocutum esse, ut dicitur Iob.
1. Filius qui est in sinu Patris, ipse enarrauit mo-
bis. Non igitur inconcinna est sententia, Filium Dei
antequam in tempore incarnaretur, se in ea specie
seu Idea futura sue humane nature Patribus con-
spiciendum præbuisse, ita ut ea species seu Idea esset
expres-

express: similitudo filij Dei incarnandi, & in eo simulachro uere adesset filius Dei. In hac similitudine nature humane locutus est primis Parentibus, Cain, Noah, Abraham & c. Hanc uidit Iacob cum inquit, Vidi Dominum facie ad faciem. Item Moyses dicitur cum Deo collocutus facie ad faciem, quia in illa similitudine se ipsi offerebat.

Tertio. Angelos quoq; in speciebus corporeis hominibus apparere palam est. Sed an uera corpora adsumant, & unde ac quomodo ea accipiant ac iterum deponant, Augustinus uires sue intentionis excedere fatetur.

Quarto. Etsi uarijs formis & prestigijs Diabolus illudit generi humano, tamen ad presentem locum locutum esse, ut clare inquit Iohannes, Serpens antiquus, qui uocatur Diabolus & Satanas, seduxit totum mundum & c. Iohan. 8. Ille homicida erat ab initio, id est, primus. Itaq; serpens tantum actor seu persona Diaboli fuit, per quam locutus est, Cumq; præditus esset Serpens dono calliditatis ad hunc diaboli lusum aptior fuit. Et Eua cum sciret à Deo conditum esse Serpentem, fortasse simul etiam facultatem loquendi diuinitus ipsi attributam fuisse putauit.

Inuoluuntur autem ista tam obscure, ut reseruentur Spiritui Christi illustranda, qui cum in Prophetis fuerit, non dubium est eos has narrationes

et intellexisse, et Ecclesie perspicuam doctrinam de his materijs tradidisse.

Illud etiam dignum consideratione est, quod Plutarchus scribit in uita Cleomenis, ex Bobus putrefactis apes, ex equis uestras, ex asinis Scarabeos, ex hominibus uero putrefactis, Serpentes nasci. Cum enim serpens initio uirus suum homini adflauerit, ex eo contagio serpentes postea nascuntur.

II. Locus.

DE CAUSA PECCATI, calamitatum, et mortis humanae.

Philosophi propinquas et minus principales malorum humanorum causas utcumque cernunt, uident licet Errores mentis in iudicando, et prauas cupiditates iudicio mentis repugnantes, id dicitur $\eta\gamma\omega\gamma\iota\sigma\tau\iota\sigma\kappa$ $\delta\epsilon$ $\kappa\alpha\iota$ $\pi\acute{\alpha}\nu\tau\omega\pi$ $\epsilon\pi\iota\theta\upsilon\mu\iota\alpha$ $\delta\epsilon\iota$. Malorum omnium origo est cupiditas. Deinde mortis humanae, morborum et ceterorum $\alpha\upsilon\tau\omicron\mu\acute{\alpha}\tau\omega\pi$ causas in materiae fluxibilitate et astrorum positu collocant. Sed radicem omnium malorum et causam principalem sola Ecclesiae doctrina in hoc tertio Capite Genes. proponit.

PRIMUM autem haec sententia firmissime retinenda est, Deum non esse causam peccatorum, nec uelle,

uelle, nec efficere, nec approbare peccata, & condidisse naturas rationales, ita ut bonæ essent, ut dicitur. Vidit Deus omnia quæ fecerat, & erant ualde bona. Psal. 91. Rectus Dominus Deus noster, & non est iniquitas in eo. Soph. 3. Dominus iustus in medio eius non faciet iniquitatem. Deut. 32. Deus absq; ulla iniquitate iustus est & rectus. Psal. 5. Non Deus uolens iniquitatem tu es. Cum hisce uerbi diuini oraculis congruit etiam saniorum & sapientum Ethnicorum sententia, ut Plato grauis: inquit πλ. 6. *Omni contentione pugnandum est, ne quis in ciuitate quam bene regi uolumus, uel dicat uel audiat DEVM causam esse alicui malorum.* Et Homerus ὁδὸς. 5. *ὄν μὲν οὐδέ τι ἔργα θεοὶ μάκαρες ἐλάσσει, ἀλλὰ δὴ ἄλλω τίθει.* Et Plutarchus citat Euripidis dictum, εἰ θεοὶ τι δρῶσιν αἰσχρὸν, οὐκ εἰσὶν θεοὶ. *Si Deus quid turpe facit, non est Deus.*

SECUNDO. Certum est naturas rationales ita conditas esse, ut libere agerent, ut de homine dicitur Eccles. 15. *Deus reliquit hominem in manu consilij sui, proposuit ei uitam & mortem, Bonum & malum & c. Estq; LIBERTAS humana uoluntatis, facultas indita hominum naturæ, qua potest uel le obiectum monstratum, uel reijcere, uel suspendere actionem, uel sic, uel aliter agere.*

TERTIO. Diaboli & homines sua uoluntate, libere, sine ulla necessitate, & sine ulla coactione

I 3 auerte

auerterunt se à Deo, & peccatum, mortem ac omnia generis calamitates in mundum inuexerunt, ut dicitur 1. Ioh. 3. Ab initio Diabolus peccat, id est, primus auctor peccati est Diabolus, Iohan. 8. Hic homicida erat ab initio, id est, primus occidit hominem Rom. 5. Per unum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors. Cum enim Deus ita condidisset homines, & tanta uirium excellentia instruxisset, ut ipsi obtemperare possent si uoluissent, & uerbum eis tradidisset, in quo uoluntatem suam patefecerat, homines ultro & sua sponte à Deo defecerunt, dum non acquiescunt in uerbo tradito, sed Diaboli mendacia amplectuntur.

QVARTO. Multa inextricabilia possunt contra hanc ueram sententiam ab hominibus ingeniosis colligi. Ac tres sunt materiae, de quibus praecipue disputatur.

- I. De Praeuisione seu Praescientia Dei.
- II. De Permissione, cur Deus permittit hominibus labi cum posset impedire lapsum.
- III. De sustentatione, Cum Deus sustentet naturam peccantem, uidetur occasionem peccandi praebere, ut inquit Cotta apud Ciceronem. Si rationem Dijs hominibus dederunt, utiq; malitiam etiam dederunt.

Primum autem DE PRÆVISIONE seu DETERMINATIONE hoc simpliciter tenendum

dum est, Res ita praeuideri à Deo, ut fiunt, non ideo fieri quia praeuisae sunt, ut Eclipses non fiunt propter Astronomi praedictionem, sed ideo praedicuntur, quia futurae sunt. Sic praeuidet Deus lapsum primorum parentum, nec necesse est primos Parentes peccare propter diuinam praeuisionem. Sed ita praeuidentur actiones primorum parentum quales sunt. Quod autem Praeuisio seu Determinatio diuina non sit Stoicum & immutabile decretum, nec imponat necessitatem peccandi, inde manifestum est, Quia omnibus comminationibus poenarum adiuncta est conditio poenitentiae. Ierem. 38. Item in historia Ionæ Deus decretum de euertenda Niniue retractat. Vide dist. 38. primi sententiarum.

DE PERMISSIONE hoc simplici: teneamus. Quemadmodum hi, qui in summo periculo nauigationis sapientem gubernatorem petulanter excutiunt, iuste ab eo deseruntur & pereunt, sic primi parentes contumaciter repudiantes mandatum Dei, & Diaboli mendacia amplectentes, iustis ordine à Deo deserti & relictis sunt.

Hac simplici responsione, quae haud dubie uera est, contenti simus, nec plus sapiamus quam par est, sed nos ipsos accusemus, quod nostra petulantia Deum offendimus, ut Daniel exclamat: Tibi Domine iniusticia, nobis autem confusio faciei. Et Dauid, Tibi tantum sum peccator, & malum coram te feci, ut tu iustificeris &c. Quod si quis hac simplici respon-

sione non est contentus, is sciat Deum non posse cogi, ut reddet nobis rationem omnium quæ facit aut permittit.

DE SVSTENTATIONE, sciamus Deum non sustentare naturam peccantem propter peccatum, sed propter immensam misericordiam, qua non vult prorsus interire suum opus, & de hominibus amplius dici potest, Deum sustentare & conservare genus humanum, ut inde sibi æternam Ecclesiam colligat, & ut impijs spaciũ ad agendam pœnitentiam concedatur, sicut pater aliquamdiu fouet filium contumacem, non quod scelere delectetur, sed ut facilius hac mora emendetur.

Hic explicatio usitati argumenti consideratur à Philippo in Locis tradita.

Secundæ causæ non possunt agere sine prima,
Secunda causa ut uoluntas Eua est proprie causa peccati,

Ergo etiam prima, id est, DEVS, est causa peccati.

R. ad Maiorem. Secundæ causæ non possunt agere sine prima, scilicet sustentante seu conservante posteriores, quas conservat tales quales sunt conditæ, Ignem ut agat naturaliter, uoluntatem ut agat liberè. Et tamen liberrime concurrit prima causa, agit quantum uult, & quatenus uult, & aliter concurrat in regendis motibus cœlestibus, aliter in sustentanda Eua, cuius uoluntas habet suam quandam & pro

& propriam actionem. Hæc est uera explicatio. Et si autem homines contentiosi miros labyrinthos in his materijs struere possunt, tamen omnibus opponamus hanc cœlestem uocem, Non Deus uolens iniquitatem tu es &c.

III.

DE MODO ET OBIE-
cto peccati primorum Pa-
rentum.

Omne peccatum est uiolatio Legis diuinæ & contemptus Dei. Quæcunq; igitur sunt obiecta externa, quæ possunt esse dissimilia, tamen primum & principale obiectum peccati est Deus, & Lex Dei requirens cordis & omnium actionum externarum congruentiam cum uoluntate Dei. Nam peccatum nihil aliud est, quàm contemptus Dei, & discessio à uerbo Dei, & auersio uoluntatis à Deo, quam sequitur conuersio ad externum obiectum illicitum & prohibitum.

Quare cum de lapsu primorum parentum dicitur, non solum pueriliter esus pomi intuendus est, sed primum defectio mentis, & auersio uoluntatis à Deo, & negligentia ac contemptus uerbi & mandati diuini, aspiciatur. Deinde electio externi operis seu conuersio ad obiectum illicitum, hoc est, ad pomum,

I s in quo

in quo heret Eua extra ordinem in uerbo præscriptum, uagata.

Summa igitur peccata fuerunt.

1. Contemptus Dei & uerbi diuinitus traditi.

2. Incredulitas dubitans de bona uoluntate Dei.

3. Idolatria anteferens Diaboli mendacia diuino mandato.

4. Horribilis ingratitude pro summis donis, quæ transfuderat Deus in naturam hominum.

5. Ambitio expetens honorem filii Dei proprium.

6. Superbia discedens à uerbo Dei, fiducia suæ sapientiæ.

7. Denicq; etiam externa uiolatio mandati diuini in mandando pomouetito.

Hanc peccati magnitudinem expendamus, nec curiose disputemus, An iuste Deus actum finitum, ut esum pomi, puniuerit infinita pœna. Videmus enim & in hoc dilecto & omnibus peccatis inesse contentum & uiolationem infiniti boni, dignam infinita pœna.

Obferu

Obseruent hoc in loco pueri explicationem usi-
tati argumenti.

Peccata distinguuntur obiectis,
Maria peccauit circa filium Dei, Eua circa
pomum,
Ergo Maria grauius deliquit quam Eua.

Respondeo ad Maiorem, Peccata distinguuntur
obiectis, minus principaliter. Sed principalis distin-
ctio ex causis interioribus sumenda est. Eua contra
conscientiam uiolauit legem Dei, Maria nec sciens
nec uolens neglexit filium. Deinde Minorem nego,
Eua non tantum circa pomum deliquit, sed multo
magis in filium Dei, ut catalogus peccatorum, que
in hoc lapsu concurrunt paulo ante expositus est.

Disputant hic de causa impulsua $\pi\epsilon\sigma\kappa\upsilon\gamma\alpha\mu\acute{\epsilon}\nu$
lapsus Euæ, & de discrimine inter pri-
mum scelus Diabolicum & primum lapsum
hominis.

Ex uerbis Diaboli, Eritis sicut Dij, perspicue in-
telligitur, causam interiorem, qua ad peccandum
impulsi sunt primi parentes, fuisse superbiam & am-
bitionem, qua non contenti suis donis, ampliorem sa-
pientiam & summum gradum imaginis diuinæ ex-
petebant. Hinc in nostris cordibus eadem flamma
ambitionis & superbiæ perpetuo flagrant, ut recte
dicitur Eccles. 10. Initium omnis peccati est super-
bia, que est amor propriæ excellentiæ. Singuli uo-
lumus

lumus antecellere alijs quoquo modo et nostram au-
thoritatem magnifieri, & alios nobis subiectos esse.
Hinc existunt odia aduersus eos qui uidentur nos-
tram eruditionem, ingenium, aut sapientiam, aut
alia bona obscurare. Quare ut hi remoueantur,
queritur occasio eos premendi, seu confictis calum-
nijs seu manifesta uolentia, inde magna dissidia &
certamina oriuntur. Ac omnes contentiones in Ec-
clesia, omnes discordie in tota uita, ex hoc fonte, in-
delicet, ex cupiditate excellentie & emulatione
& ardore uindictae existunt. Cum autem aduersus
hunc furorem nemo possit muniri, ulla quantum
magna uirtutis praestantia, sine agnitione & imita-
tione Christi, toto corde in Christi humilitatem in-
tueamur.

Inter scelus Diaboli & lapsum Euae, hoc
est discrimen, quod ex dist. 21. lib. 2. Sententiarum
adscribam. Scelus Diaboli fuit blasphemia, quia
cum propius nosset Deum, & non aliunde impelle-
retur, suo consilio & arbitrio superbe contemp-
sit Deum, & filium Dei. Ideo quia sine alterius impul-
su peccauit, per alium ut surgeret iuuari non debuit,
nec per se potuit, & ideo irremediabile peccatum
eius extitit. Sed primi parentes aliunde impulsos
ciderunt. Quia igitur incitatore habuerunt
malum, non iniuste reparatores habuerunt ad ho-
minum. Vel sic. Ideo peccatum Diaboli incurabile est.
Quia non suggestionem, sed propria superbia cecidit.

Hominum

Homini uero curabile, Quia non per se sed per alium cecidit, & ideo per alium resurgere potuit. Item Angelica natura, quoniam non tota perierat, sed ex parte perstiterat non est redempta, Humana uero tota perierat, & ideo ne penitus perderetur ex parte est redempta, ut inde ruina suppleretur Angelica.

Postremo usitati argumenti explicatio consideretur.

Qualis est persona tales sunt actiones, Qualis est arbor, tales sunt fructus,

Adam fuit iustus, Ergo,

Non potuit peccare.

Respondeo ad Maiorem. Qualis est persona, scilicet manens in agendo talis. Ad Minorem, Adam fuit iustus, sed habens liberam uoluntatem, mutans igitur uoluntatem, desinit esse iustus. Nec congruit prorsus similitudo de arbore, Quia arbor non agit libere.

I I I I.

DE PECCATO

Originis.

Postquam primi parentes deliquerunt, non solum donis naturæ integræ, uidelicet sapientia mentis, rectitudine uoluntatis, & conuenientia cordis cum Lege Dei spoliati sunt, Sed etiam natura eorum

rum horribiliter deprauata est caligine & dubitationibus de Deo, securitate carnali, diffidentia, fremitu aduersus Deum in arumnis, contemptu iudicii diuini, deniq; omnium affectuum ἀταξία. Cumq; tales essent primi parentes post lapsum, tales etiam procrearunt, ut dicitur Gen. 5. Adam genuit Seth ad similitudinem & imaginem S V A M. Et Rom. 5. Per unius delictum propagatum est malum in omnes homines ad condemnationem.

Est igitur PECCATVM ORIGINALIS non solum obligatio ad mortem & alias pœnas propter lapsum Adæ, sed etiam in ipsa natura hominum corruptio seu defectus, & inclinatio pugnans cum Lege Dei nobiscum nascens & secuta lapsum Adæ, promerens iram Dei & æternas pœnas, nisi fuerit facta remissio. Vt Rom. 5. clarè dicitur, Per unum hominem introiit peccatum in mundum. Ephes. 2. Sumus natura filij iræ. Psal. 51. Ecce in iniquitatibus conceptus sum. Ierem. 17. Prauum est cor hominis & miserum. Roman. 8. Sensus carnis inimicitia est aduersus DEVM.

Considerent autem Studiosi hoc in loco ipsius argumenti explicationem.

Peccatum

Peccatum alienum neminem damnat,
 Malum originis est Peccatum alienum, Quia
 propter Adæ lapsum homines rei sunt.
 Ergo neminem damnat.

Respondeo primum ad Minorem. Nego Minorem, Quia malum originis est non tantum pœnæ, ut dicunt aliqui nos plecti propter lapsum Adæ, sicut pro peccato iniqui parentis aliquando exulant filij secundum iusticiam fori, Sed etiam corruptio & prauitas nature in omnibus ex uirili semine nascentibus, propter quam rei sumus.

Deinde Maior uera est de iudicio forensi. At Lex Dei inquit: Ego sum Deus fortis zelotes, uisitans iniquitatem patrum in filijs. Etsi autem fremit humana ratio & clamitat Deum crudelem esse, tamen Ecclesia scit nec iram Dei, nec magnitudinem peccati in hac tristi caligine à nobis intelligi, & toto pectore clamitat, iustus es DOMINE, & rectum iudicium tuum. Item, Tibi DOMINE iusticia.

Ezechielis concio, Filius non portabit iniquitatem patris, est uox Euangelij. Sed cum non agimus penitentiam, manet iudicium legis, quo propter nostra & parentum delicta damnamur.

V. Locus.

V. Locus.

DE EFFECTIBVS ET
 pœnis peccati primorum paren-
 tum & totius poste-
 ritatis .

Pœnæ & effectus peccati sunt, primum ipse
 NVDITAS, hoc est, priuatio lucis in mente, re-
 ctitudinis in uoluntate, congruentiæ cordis & omni-
 um donorum naturæ integræ, & præterea totius
 naturæ humanæ corruptio ac deprauatio, quæ ipse
 tate Concupiscentia uocatur, & simul peccatum est,
 ac pœna peccati, desertione per accidens.

II. Ira Dei & horrendi pauores ac cruciatu
 conscientie, qui immutabiliter peccata consequuntur,
 & sunt mors animæ .

III. Caligo mentis humanæ, quæ in deliberatio-
 nibus & consilijs multipliciter labitur, Vnde La-
 cretij uersus.

O miseræ hominum mentes, o pectora ceca
 Qualibus in tenebris uitæ, quantisque periculis
 Degitur hoc cui quodcumque est.

IIII. Præuæ cupiditates contumaciter repugnan-
 tes iudicio mentis .

V. Immensa moles tristissimarum confusionum,
 lapsuum, ærumnarum et calamitatum humanarum,
 quarum

quarum magnitudinem & atrocitatem nulla eloquentia humana satis deplorare potest, ut infra dicitur, Multiplicabo ærumnas tuas & c.

VI. Morbi & mors corporis, ut dicitur, Puluis es, & in puluerem reuerteris.

Et redit in nihilum, quod fuit ante nihil.

VII. Tyrannis diaboli horribiliter impellentis imbecilles homines ad tetra & abominanda scelera, ut cæci ex alijs in alia ruant, & in æternum exitium precipitentur, ut Exempla Astyagis, Atrei, Oedipi, Neronis, mulieris Xantiæ, Saulis, Iudæ & similibus ostendunt.

VIII. Æterna damnatio.

VI. Locus.

DE LEGE DETEGENTE Hypocrisim & accusante peccata.

Vt Adam initio folijs fici suam nuditatem tegere conatur, & postea accusatus uoce diuina, non disertè fatetur peccatum, sed omnem culpam à se ipsum Deum, uelut iniustum & crudelem iudicem, & in alias causas remotissimas deriuat, Sic uniuersa hominum natura, eadem hypocrisi infecta est, non uult uideri turpis & deformata peccato, non intelligit

K telligit

telligit magnitudinem & atrocitatem peccati, imo interiora mala in corde prorsus negligit, Deinde fascinata admiratione suæ disciplinæ & qualiumcunq; exercitiorum uirtutis, ægerrimè fert laudem iusticiæ sibi detrahi. Cumq; iudicet se propter hoc decus disciplinæ prorsus sine peccato esse, postea in ærumnis fremit aduersus Deum, & accusat eum in iusticiæ & crudelitatis.

Hæc arrogantia Hypocritarum reprimenda est uoce legis, quæ est ut Ier. 23. dicitur, Malleus conterens petras, id est, hypocritas, qui non afficiuntur sensu peccati & iræ Dei. Et in cordibus agnitio peccati, quod non tegitur disciplina, ac dolor ortus ex sensu iræ Dei excitandus est, & cum Dauide exclamandum. Tibi tantum sum peccator, & coram te malum feci, ut tu iustificeris in sermonibus tuis. Item, Tibi Domine iusticia, nobis autem confusio faciei. Hæc peccati confessio per Legem, quæ est uelut speculum, monstrans nostrarum sordium deformitatem & magnitudinem, extorquetur. Ac proprii & principales legis effectus in hac primorum patrum historia proponuntur.

I. Aperire oculos, ut cernant nostram nuditatem, hoc est, monstrare peccatum, & ostendere nos omni gloria iusticiæ ac sanctitatis exutos, nihil nisi tetras sordes peccatorum in conspectum Dei adferre, ut dicitur Rom. 3. Per legem agnitio peccati.

II. Inca-

II. Incutere horrendos pauores & cruciatus conscientia, qui sunt sensus irae Dei aduersus peccatum, quam lex denunciat. De hoc effectu dicitur Rom. 4. Lex iram operatur. Et 1. Corinth. 15. Aculeus mortis peccatum est, potentia autem peccati lex est. Et Rom. 7. Per Legem peccatum fit excellenter peccatum.

Nec tantum intelligamus uoce Legis, scriptas sententias Decalogi, aut uiuam praedicationem legis, sed ut inquit Paulus, Lex scripta est in cordibus nostris, accusantibus se mutuo uel defendentibus cogitationibus. Sic Adam, & initio, nondum audita diuina accusatione, cernit suum peccatum, & postea cum uoce Dei arguitur, horrendos pauores sentit, nec quidquam aliud ante reuelatam promissionem statuere potuit, quam se perpetuo abiectum esse. Sic enim ex Lege ratiocinatus est.

Norma iusticiae Dei aeterna & immutabilis est, ut creatura rationalis obediat Deo, uel non obediens in aeternas poenas abijciatur.

Ego non obediui Deo, sed horribili ingratitude offendidi DEVM, & uiolauimus mandatum Dei.

Ergo necesse est me abijci in aeternam damnationem.

Ita horrendos pauores ipsi legis diuinae cogitatio incutit, & ad desperationem ac aeternam mor-

K 2 tem

tem eum adegisset, nisi filius Dei promissionem ex
 arcano sinu Patris prolatum edidisset, cuius filius
 ex ingentibus terroribus postea eluctatus, se susten-
 tauit.

Et cum audiuissent uocem Domini
 Dei deambulantis,)

Non dubium est hac prima patefactione post
 lapsum, quæ fit per uocem, ad auram diei, id est, sub
 uesperam, significatum esse aduentum
 Christi, qui est uox seu uerbum æterni
 Patris, de quo dicitur, Hunc audite,
 & sub uesperam, id est, postremis
 temporibus mundi uenit, ut pectora nostre
 sensu peccati ac iræ Dei torrefacta, gratissima sui
 spiritus aura, & refrigerio, recreet ac reficiat.

Quia fecisti hoc, maledictus es.)

Pœna Diaboli est æterna maledictio, à qua non
 potest liberari Diabolus, & quam totam sentiet in
 se effundi extremo die, nunc super pectus ingreditur,
 id est, horribiliter pauet & contremiscit expectatione
 iudicij diuini. Estque hæc pœna, ut inquit Iob,
 Sempiternus pauor inhabitans. Deinde terram comedit,
 id est, huius mundi fecibus terrenis implicatus est,
 ut libidinibus, cædibus, idolis, ac propterea
 maledictus est omnibus diebus uitæ suæ, id est, ad
 omnem æternitatem, ut dicitur Matth. 24. Ite maledictus
 est in æternum ignem, qui paratus est Diabolo &
 Angelis

Angelis eius. Et 2. Pet. 2. Si Deus Angelis peccantibus non pepercit, sed catenis tenebrarum in tartara precipitatos tradidit in iudicium &c.

Maledicatur autem serpenti quoq; propter diabolum, qui serpente ad suum scelus abusus erat, & tamen figurate sub ista serpentis maledictione, aeterna Diaboli poena est intelligenda.

VII.

DE PROMISSIONE
Euangelij, & de discrimine Legis & Euangelij.

Mirando & inenarrabili consilio diuinitatis ab aeterno, & conditum est decretum, ut filius Dei fieret deprecator ac uictima pro genere humano in peccatum ac mortem lapsus, & postea in Paradiso prolata est promissio reconciliationis, ignota omnibus creaturis, qua Deus testatus est, se primos parentes recipere in gratiam, & deleturum esse peccatum ac mortem, & instauraturum iusticiam ac uitam propter uenturum Semen mulieris. Ac immensa amplitudo misericordiae diuinae, & ingens ira aduersus peccatum praecipue conspicitur, quod Deus & recipit homines lapsos, cum iusticia eius sit immutabilis, et sic recipit ut Filius fiat uictima. Hoc mirandum consilium de receptione generis humani

K 3 superans

superans omnium creaturarum sapientiam, primis parentibus patefecit filius Dei, proferens ex arca sinu aeterni Patris hanc promissionem, Semen mulieris conteret caput serpentis. Etsi autem hæc tota ratio impijs ridicula & fabulosa uidetur, tamen percernunt hanc primam promissionem res grandis proponere, & continere summam Euangelii & omnium concionum Propheticarum & Apostolicarum fontem esse. Quare à nobis quoque diligenter euoluenda est.

*Primum autem Legis & Euangelii
quatuor discrimina considerentur.*

I. A forma noticiæ sumptum est, Lex enim in prima conditione hominum mentibus insita, & omnibus naturaliter nota est, ut inquit Paulus, legem in cordibus scriptam esse. Vult enim Deus hanc noticiam Legis in natura esse, ut extet æternum & immutabile iudicium Dei, cuius norma est hæc regule. Natura rationalis lege obligata est, uel ad obedientiam uel ad pœnam.

Euangelium uero (quod est gratuita promissionis peccatorum, iusticiæ & uitæ æternæ propter Christum credentibus donandæ) nullis Angelis aut hominibus naturaliter notum est. Sed per filium Dei in Paradiso reuelatum, ut dicitur Ioban.

Filius
autem
tum
non
ex leg
ri po
filius
tesac
II.
de bo
tiona
hæc
præst
E
missio
grati
pletic
solum
III.
hypo
dine p
citur
fit ex
catum
lutem
lege p
cipi d
Filius

Filius qui est in sinu Patris ipse enarrauit nobis. Erit autem illustrius hoc discrimen, si primorum parentum historiam intuebimur. Hi cum lapsi essent, quia nondum edita erat promissio Euangelij, nihil aliud ex lege ipsis insita, & diuina accusatione ratiocinari poterant, quam se in æternum abiectos esse, donec filius Dei consolationem de uenturo liberatore patefaceret.

II. A forma promissionum. Legis promissiones de bonis corporalibus, & de uita æterna sunt conditionales, & postulant perfectam obedientiam, quam hæc misera hominum natura peccato deprauata prestare non potest.

Euangelij autem promissio est gratuita, & remissionem peccatorum, iusticiam & uitam æternam gratis exhibet credentibus, non propter nostram impletionem legis, aut nostram dignitatem, sed propter solum Christum.

III. Ab effectu. Lex sine Euangelio efficit uel hypocrisin in animis hominum, uel ostensa magnitudine peccati, adigit mentes ad desperationem, ut dicitur, Lex iram operatur, & per Legem peccatum fit excellenter peccatum. Item, Aculeus mortis peccatum est. Sed Euangelion est potentia Dei, ad salutem omni credenti, erigit & consolatur mentes lege perterrefectas, flectit corda, ut statuunt se recipi à Deo, & consequi remissionem peccatorum, et

K 4 uitam

uitam eternam gratis & c. ut dicitur Iohan. 1. Gratia & Veritas per Iesum Christum facta est.

IIII. Ab Obiecto. Lex iniustis posita est, uidelicet Epicureis & Hypocritis, quos accusat & condemnat. Euangelium uero proponendum est agentibus poenitentiam & perterrefactis uoce Legis, & querentibus consolationem. Hec discrimina consideranda sunt, ut accuratis & perspicuis limitibus haec duo genera doctrinae, Lex & Euangelium discernantur, Quorum confusio perpetuis tenebris totam Ecclesiam inuoluit.

VIII.

DE PERSONA
Christi.

Luculenta descriptio Personae CHRISTI ex uerbis primae promissionis extruitur. Semen enim perpetua phrasi scripturae significat naturam humanam, integram, & habentem omnes uires ac appetitiones naturae humanae proprias. Docet igitur haec particula promissum liberatorem assumpturum esse naturam humanam. Cumque mulieris Semen concipitur, manifestum est eum sine commixtione uiri Spiritus sancti efficacia concipiendum, & ex uirgine nasciturum esse, ut Esaias hanc particulam interpretatur cap. 7. Ecce Virgo concipiet & pariet Filium, & uocabitur nomen eius Emanuel. Et Gal. 4.

inquit Paulus : Postquam uenit plenitudo temporis, misit Deus FILIVM suum, natum ex Muliere, haud dubie hanc promissionem intuens, in qua dicitur, Semen mulieris conteret caput serpentis.

Describitur in hac promissione etiam natura diuina Christi, cum inquit, Conteret caput serpentis. Hinc firmissimè ratiocinamur à Proprio. Contere re caput serpentis, hoc est, ut Iohannes interpretatur, destruere opera Diaboli, seu ut Paulus inquit, Contere re Sathanam sub pedibus, est proprium imense potentie & diuinae naturae.

Hic promissus liberator conteret caput Serpentis,

Ergo est uere & natura Deus.

IX.

DE BENEFICIIS
Christi, & de Applica-
tione.

Ideo reuelata est primis Parentibus promissio de Semine contrituro caput Serpentis, ut in horrendis pauoribus ortus ex sensu iræ Dei aduersus suum lapsum, scirent, FILIVM factum esse deprecato rem pro genere humano, & fore placatorem iustæ & ingentis iræ Dei, & hac consolatione sustentarent. Sic enim ante promulgatam promissionem ex Lege ratiocinabantur.

K s Regula

Regula iusticiæ diuine immota est, irasci peccato & abijcere inobedientes, Nos horribiliter defecimus à Deo, Ergo unà cum Diabolis abijciemur in aternas pœnas.

Hæc demonstratio toti nature rationali insolubilis, miranda ἐπιεικεία sic à Deo mitigata est. Cum Lex Dei obliget uel ad obedientiam, uel ad pœnam, & primi parentes non obedierint Deo, iustissimi erat eos abijci in aternas pœnas. Sed immensa misericordia Filius Dei pœnam in se deriuabit, & ἄνθρωπος pro peccatis in cruce persoluet. Et propter hanc compensationem & precium à Filio persolutum, promittit Deus se ita Homines recepturum esse, ac si ipsi pœnam sustinuisent, & iusti ac sine peccato essent.

Hanc Dei promissionem primi parentes fide amplectentes, iterum recepti & reconciliati Deo sunt, & donati Spiritu sancto, noua iusticia & uita aterna. Ac omnes electi omnibus temporibus hoc modo, uidelicet fiducia promissi Seminis à Deo recepti sunt, ut dicitur Act. 15. Credimus nos per gratiam Domini nostri Iesu Christi saluari, quem admodum & patres nostri &c.

Possunt autem præcipua beneficia Christi hoc modo distribui.

- I. Liberatio ab ira Dei.
- II. A maledictione Legis.

III. A peccato

- III. A peccato.
 IIII. A morte.
 V. A Tyrannide Diaboli.
 VI. Reconciliatio cum Deo.
 VII. Donatio Spiritus sancti & nouæ iusticiæ.
 VIII. Gubernatio in uocatione & omnibus uitæ.
 IX. Victoria aduersus Diabolum. (periculis.
 X. Donatio Vitæ æternæ.

Hæc beneficia omnia complectitur Deus hac breui oratione, Conteret caput Serpentis. Ac significat uenturum Liberatorem euertere Regnum & potentiam Diaboli, & placare iram Dei, & peccatum ac mortem abolere, & restituere Ecclesiæ Iusticiam & Vitam æternam, Cumq; nerui potentie Diaboli sint peccatum & mors, necesse fuit à Christo uictore Serpentis, initio placari iram Dei, quam peccatum irritat, & tolli mortem, quæ iustis: ordine peccatum comitatur, & sic prorsus regnum Diaboli conculcari.

Hanc gloriosam uictoriam, & contritionem serpentis, & eersionem Regni Diabolici, illustribus uerborum luminibus exornat Paulus Coloss. 2. Remittens nobis omnia peccata, delens Chirographum quod aduersabatur nobis in decretis, & ipsum sustulit ex medio, affigens cruci, expoliatosq; principatus,

patus, ac potestates ostentauit, triumphans de eis per semetipsum. Et Rom. 16. Dominus conteret Satanam sub pedibus uestris. Q. d. Etsi horrendos morsus singulis infligit Diabolus, tamen iacet sub pedibus, non potest se erigere, reprimitur à Christo, & tandem prorsus conculcabitur.

TEXTVS.

Inimicitiam ponam inter te & Mulierem.)

Pœna peccati supra commemorata sunt, inter quas septima fuit, Tyrannis Diaboli, quem in hoc loco prædicat Deus horribili odio persecuturum esse mulierem, & totum genus humanum, & horribiliter grassaturum aduersus homines. Defendit autem Christus ad se confugientes, & reprimat Diabolum, ne possit grassari ut cupit, sicut Adam ipsum restituit, & postea in multis doloribus exercit. Vult autem Deus nos quoque cum Diabolo, tanquam milites stantes in acie, assidue præliari. Ac descriptio tegumentorum & armorum, quibus ad nostram defensionem & ad feriendum hostem opus est, transferatur ad hanc Moysi concionem ex capitulo 6. Ephes.

Ipsam conteret caput tuum.)

Prima promissio Euangelij de Christo, qui est Semen mulieris seu filius Virginis, qui conteret caput, hoc

put, hoc est, regnum Diaboli, hoc est, abolebit peccatum & mortem. Sic enarrat hanc promissionem prima Epist. Iohan. 3. In hoc apparuit filius Dei, ut destruat opera Diaboli. Et Paulus, Dominus conteret Sathanam sub pedibus. Et Christus Ioh. 16. Princeps mundi huius iam condemnatus est. Et Coloss. 2. Duxit Christus in triumpho Diabolos & c.

Et tu mordebis calcaneum eius.)

Passio Christi & omnium piorum calamitates describuntur. Primum enim Serpens in Christo altius & maiore seucia & uirulentiore morsu, quam in ullo homine alio dentem fixit, & crudelissimis uulneribus hanc uictimam lacerauit, Deinde in singulorum piorum cordibus Diabolus aliqua seua uulnera facit, ut penè opprimantur desperatione, Sed tamen ut Christus non mansit in morte, sed resuscitatus gloriosum triumphum edidit de Diabolo, & huc letissimum pœana usurpauit. O mors ubi est aculeus tuus, o inferne ubi est morsus tuus. Sic omnes pii hac promissione Dei se sustentent, quod audiunt non caput, sed plantam pedis sauciari, & Christum manere uictorem, & sanare hæc nostra uulnera, cum ad eum confugimus.

Mulierì quoq; dixit.)

Mors & omnes afflictiones corporales, quæ hic
recen-

recesentur, pœne sunt peccati, quas imponit Deus primis parentibus, iam à se receptis, non ut sint satisfactiones pro pœnis purgatorij uel morte aeterna, sed ut his signis reatus circumdati, agnoscent suum lapsum & iram Dei, & peccata corrigant & emendent.

Pingunt aduersarij hac impositione pœnarum corporalium suas satisfactiones, quarum integritas futatio in doctrina de pœnitentia institui solet.

Pœne autem muliebri sexui hoc in loco impositae, sunt omnes arumnae & dolores in gestatione fetus, partu, educatione liberorum, & tota consuetudine coniugali. Nam uocabulum Haron non solum conceptum, sed totum illud tempus quo foetus est in utero, & egressionem ex utero significat.

Et ipse dominabitur tui.)

Viro potestas regendi, defendendi, docendi, gubernandi committitur, non solum mulierem, sed etiam publicum coetum et politiam, quarum initium est societas uiri & mulieris. Ac intelligatur dominatio in mulierem non tyrannicum, sed, ut Petrus ait, scientia. Ephes. 5. Vir est caput mulieris.

Illud autem diligenter considerandum est hanc crucem muliebri sexui impositam, uelut pœnam & maledictionem, pijs mulieribus in gloriam & benedictionem conuerti, ut dicitur 1. Timotheo. Saluabitur mulier per generationem filiorum,

manserit in fide, dilectione, castitate & modestia.

Labor etiam qui tanquam pœna peccati Adamo imponitur, in pijs non solum pœna esse definit, sed etiam peculiaris Dei cultus existit, ut dicitur Psal: 128. Labores manuum tuarum, quia manducabis, beatus es, & bene tibi erit. Imo seuerissimum Dei mandatum est, ut ocium uelut nocentissimam pestem fugiamus, & diligenter, fideliter, ac constanter labores nostræ uocationi conuenientes faciamus, & laboribus honestis, ea, quæ in omni uita necessaria sunt, comparemus, et societatem hominum communem inuenus, ut præcipitur 1. Thess. 4. In hoc sitis ambiciosi, ut faciatis propria, & proprijs manibus laboretis. Et 2. Thess. 3. Longa & graui oratione ignauia taxatur.

Promisit etiam Deus in officijs uocationum obediendis auxilium, & ostendit labores nostros non inanes, sed nobis & alijs saluares fore, ut dicitur 1. Corinth. 15. Labor uester non erit inanis in Domino.

Et uocauit Adam nomen uxoris suæ Eua.

𐤇𐤇 Hauah, id est, uia seu uiuificatrix, uel quia genus humanum mortuum, per ipsius partum erat uiuificandum. Sperabat enim Adamus suam coniugem illam fore mulierem, cuius benedictum semen caput Serpentis contriturum esset, ut Eua inquit cap. 4. Possedi hominem Deum.

Fecit

Fecit quoque Dominus eis tunicas pelliceas, & induit eos.)

Deus non solum de uictu, sed etiam uestitu primis parentibus prospicit. Et significat tegi nostram nuditatem seu peccatum, ueste seu iusticia uictima CHRISTI. Nam lapsi primi parentes cognouerunt se esse *NVDOS*, hoc est, spoliatos luce reuelante agnoscente Deum & rectitudine uoluntatis & omnium uirium ἐν τῷ ἔργῳ, denique omni gloria & dignitate, quam ante lapsum habebant.

Conantur autem tegere peccatum folijs ficis, in oculos incurrat, sic omnes homines sine luce Evangelij, existimant se peccatum externa disciplina & iusticia tegere, & propter hoc decus in rebus secundis mirifice sibi placent.

Sed quemadmodum Deus Adamum postea uelut pelle Agno detracta, sic peccatum non nisi Christo Agno seu uictima tegitur, ut dicitur, Beati quorum tecta sunt peccata, umbraculo filij Dei.

Hanc Christi iusticiam induere nos oportet, non nudi in conspectum Dei uenire uolumus, ut dicitur Gal. 3. Christum induistis, id est, uestiti estis iusticia Christi. Item Esai. 61. Induit me uestimentis sanctis, & uestimento iusticie circumdedit me. 2. Corinth. 5. Superinduemur, si tamen induti, non inuenerimus.

Donec reuertaris in terram, unde

sum

sumptus es. Quia puluis es, & in puluerem reuerteris.)

Mors diuinitus imposita Adamo, & si poena est peccati, tamen simul continet grauissimam consolationem, quod uidelicet, & finis aliquando futurus sit ingentium miseriarum, quibus in hac uita subiciebatur, & non redigendus sit in nihilum, sed quod corpus ipsius arumnosum, morte consumptum ac putrefactum, denuo per uenturum liberatorem sit renouandum ac glorificandum. Cum enim promissio naticinetur de abolendo regno Diaboli, hoc est, peccato & morte, intelligebat Adamus naturam suam renouandam esse, ut copiose hanc doctrinam illustrat Paulus 1. Corinth. 15. Seminatur in corruptione, resurget in incorruptibilitate. Primus homo de terra terrenus, Secundus coelestis & spiritualis etc.

Nec dubium est ad hunc ipsum locum Genesis respexisse Esai. cap. 26. Viuent mortui tui & c. expurgisimini & letamini qui habitatis in puluere & c. Et Daniel cap. 12. Multi de his qui dormiunt in puluere, euigilabunt. Et Iob 19. Scio quod Redemptor meus uiuit, & in nouissimo die de terra resurrecturus sum, & rursus circumdabor pelle mea, & in carne mea uidebo Deum.

Addenda est igitur ad hanc concionem, de morte corporis, tota doctrina de Resurrectione corporum & uita aeterna, cuius certam spem se concepisse

L se Ada-

se Adamus, ipsa Eue nomenclatura ostendit. Ad
enim nominavit eam uiuificatricem, quia statuetur
se fide promissi Seminis, abolita morte, uicturum
se. Et pia est altera quoque appellationis ratio, quia
sperauerit Adamus Euan istius promissi Seminis
matrem fore.

X.

DE CRUCE ET
calamitatibus Ecclesie.

Etsi per promissionem Seminis primi parentis
à Deo recepti sunt, tamen uarijs ac ingentibus ar-
umnis in hac uita subijciuntur. Ac omnibus tempo-
ribus uera Ecclesia Dei præ reliquo genere humani
tristissimis miserijs onerata est.

Causæ igitur istius oneris, quod sus-
tinet Ecclesia, & consolationes oppo-
nendæ diuinitus patefactæ, diligenter con-
siderentur, quas in Loco de Cruce & Calamitatibus
in Locis Theologicis Philippi, Auditores inueniunt.
Ac primum impulsivas intueamur, quarum prima
est Lapsus primorum Parentum, & peccatum com-
mune totius generis humani, propter quod omnes
homines uniuersaliter morti corporali, & ceteris
ærumnis subiecti sunt, ut clarè hic dicitur, Quia con-
medisti de ligno & c. reuerteris in terram, unde factus
est

tus es. Item Rom. 5. Per peccatum mors intrauit in mundum. Et Rom. 8. Corpus morti destinatum est propter peccatum.

Secunda. Interior immundities nature (uidelicet dubitationes de Deo, securitas, neglectio Dei &c.) quam cum mundus negligat, uult tamen Deus ab Ecclesia agnosci & corrigi, ideoq; durius eam premit.

Tertia. Odium Diaboli rabiosius insidiantis Ecclesie, ut dicitur hic: Serpens mordebit calcaneum eius.

Quarta. Certa delicta Sanctorum in Ecclesia, quae certis poenis plectuntur.

Deinde Sex causae finales calamitatum Ecclesie cogitentur, quarum Prima & principalis est, ut agnoscat iram Dei aduersus sua peccata, & in ea crescat poenitentia, timor Dei, inuocatio, & caeterae uirtutes, ut dicitur: Viuo ego, nolo mortem peccatoris, sed ut conuertatur & uiuat. Sic Adam & Eua sentientes onus calamitatum, quod hic eis imponitur, & postea necem filij Abel spectantes, intellegebant sese admoneri de suo peccato, & tamen norant Deum uelle, ne spem uitae aeternae abijcerent, sed firma fide promissionem de Semine abolituro mortem & peccatum amplecterentur, & certissima spe & suae & Abelis uitae restitutionem expectarent.

Secunda, Vt afflictiones sint testimonia doctrinae

L. n. n.e. 2. T. 6

ne. 2. Timoth. 3. Qui uolunt piè in Christo Iesu uiuere, persecutionem patientur.

Tertia, Vt sint testimonia immortalitatis.

Quarta, Vt efficiamur similes imaginis filij Dei.

Quinta, Vt appareat Sanctos uniuersam obedientiam prestare principaliter propter gloriam Dei.

Sexta, Vt appareat Ecclesiam non humanis consilijs & praesidijs, sed ab ipso filio Dei capite & digne Ecclesiae, colligi, defendi & seruari.

Haec causae nobis semper in conspectu & oculis uersentur, & è regione, Loci praecipuarum consolationum (uidelicet, Neccessitas obediendi Deo, Dignitas Virtutis anteferenda omnibus aerumnis, Bonae conscientia, Exempla filij Dei, Abelis et omnium Sanctorum. Promissiones Dei, quae affirmant Deo placere obedientiam in cruce, & promittunt auxilium & mitigationem in hac uita, & liberationem post hanc uitam, Fides, Inuocatio, Spes auxilij & uitae aeternae) collocentur, quibus mentes magnitudine istius oneris pressas erigamus, ut Deo obediant, nec ei irascantur, uel contra alia Dei praeccepta faciant, sed moderentur dolorem & auxilium, mitigationem, liberationem, & tandem uitam aeternam à Deo expectent.

Ecce Adam quasi unus ex nobis factus, sciens bonum & malum.

Obiura

Obiurgatio figurata, sed tamen tristis, & uehemens, non tantum ideo tunc facta à Deo expulsuro hominem ex Paradiso, ut esset concio pœnitentiæ de agnoscenda ingenti illa ingratitude, qua æqualis Deo esse concupiuerat, sed principaliter, ut sit admonitio, de cauendis in posterum Diaboli insidijs et mendacijs, Eo enim consilio Deus in hac obiurgatione, ipsa, mendacis illius & homicidæ uerba repetit, ut fixum maneat animo Adæ, qua causa & occasione in hæc tot & tantas calamitates inciderit, uidelicet, quod abduci se à uerbo Dei passus sit, et diaboli mendacijs paruerit, & æqualitatem Dei expectauerit. Debet igitur, cum ex ista obiurgatione, tum ex tanta mole pœnarum comitantium, discere Adam cum tota posteritate summam hanc sapientiam, uidelicet uerbo Dei perpetuo adhærendum & credendum esse.

Nec sunt hæc uerba Dei inuidi, aut acerbe insultantis misero Adamo, sed sunt pathetica uerba filij Dei, ostendentis se affici sensu, & συμπάθεια ingentium miseriarum Adami, Q. d. Ach Adam, quam miserabiliter deceptus es à Diabolo, promittente tibi æqualitatem Dei, & summū gradum imaginis, & sapientiæ diuinæ, nunc ex Paradiso eijceris, & non solum priora dona, sed etiam uitam æternam, quam esu ligni uitæ conseruare poteras, amisti, Eris tamen aliquando similis Deo, cum cruce ac

L 3 morte

morte corpus purgatum renouabitur, ut dicitur
1. ioh. 3. Cum apparuerit erimus similes ei.

Et collocauit Cherubim:)

Angelus armatus gladio Legem significat, que
cum sit ministerium mortis & potentia peccati,
omnes accusat & damnat, & à uita eterna arceat.
Ut autem primi parentes initio propter peccatum
ex Paradiso exulare coacti sunt, sic deinceps
tota Ecclesia & omnes pñ perpetua ex-
ilia sustinent, ut de hoc primo exilio ge-
neris humani commonefiamus, & cogi-
temus ideo filium Dei exulem factum
esse, ut nos exules in Paradisum
& cœlestem Patriam reduceret.

CAPVT QVARTVM.

LOCI PRÆCIPVI.

- I. De Ecclesia primorum parentum
& de discrimine ueræ Ecclesie
Dei, & cœtus hypocritarum.
- II. Cum duæ sint notæ monstrantes
Eccle-